

Tjädern

- nu och då.

Moderna uppfattningar om aktuell forskning på och omkring tjädern
(Tetrao urugallus)

Innehållsförteckning

Punkt	Rubrik	Sida
1.	Inledning	3
2.	Allmänt om tjädern	3
2.1	Reviret	3
2.2	Kycklingstadiet	4
2.3	Skogsbruket.....	4
2.4	Predatorerna	4
3.	Förändring – Försämring	5
3.1	Klimatet.....	5
4.	Förbättringar för tjädern.....	6
4.1	Ryktet om tjäderns död betydligt överdrivet.....	6
4.2	Mothugg i debatten	7
4.3	Slutsats	7
5.	Käll- och litteraturförteckning	8

1. Inledning

Tjädern, om denne mytomspunne hönsfågel har det skrivits spaltmeter, sanna och osanna berättelser. Ända från de dar då storskogen och vildmarken ansågs som farliga platser där inte bara tjädern levde, den beboddes även av troll, älvor och annat oknytt . Från den tiden till våra dagar med modernt skogsbruk, ödeläggelse av gammelskog och nya uppfattningar om tjäderns väl och ve.

En säregen cellulosaafabrik, som vintertid helt kan livnära sig av de svårsmälta tallbarren. Ja, säregen är han, denna fågel som helst lever tillbakadraget och osynligt i den smygande tystheten, som bara den gamla storskogen kan erbjuda. En tysthet som en tidig vårmorgon plötsligt förbyts i våldsamma och ljudliga bataljer. Det är då som de gamla tjädertupporna drabbar samman, och gör upp om vem som ska föra släktet vidare.

2. Allmänt om tjädern

Tjädertuppens vikt kan i extrema fall uppgå till 7,2 kg, men normalvikten är 3,5 – 4,7 kg, medan hönan som är betydligt mindre når en vikt av endast 1,9 kg. Vissa individer kan bli upp till sju- åtta år gamla.

Födovalet varierar med årstiden. När snötäcket börjar ge vika för den värmande vårsolen, innebär det att vinterns tallbarrsdiät kan bytas ut mot den alltmer framtinande tuvullen.

Allt eftersom värmen stiger och växtligheten tilltar, utökas matlistan med frön, örter och blad. Senare under hösten utgör blåbären en allt större och viktigare del i kostvalet.

2.1 Reviret

Från 3 års ålder etablerar tupporna revir, som in mot kärnan är ca 1 ha stort och utgör själva huvudarenan för spelet. Arealbehovet för att täcka in födosöket under hela året är inkl. spelplatsen i genomsnitt 90 ha.

Reviret kan liknas vid en tårtbit, och från spetsen av denna så kallade tårtbit utgår ett flertal liknande bitar, vilka bildar revir åt andra tupp. När en tupp lyckats etablera ett revir, förblir han denna plats trogen i hela sin livstid.

Det vanligaste antalet tupp med sammanfallande revir, och som vid parningstiden sedan möts vid spelplatsen, (mittpunkten av revirens sammanfallande) för att göra upp om hörnas gunst är 3-7 st., men kan på gynnsamma områden vara fler. Ungtuppar tycks kunna tillåtas att under året vistas inom reviren.

Hönorna hävdar också revir, men bara under våren och en bit in i juni då häckningen är i full gång. Om hönan haft en lyckad häckning, blir platsen hennes barnkammare, till vilken hon sen återkommer vid varje häckningsperiod.

2.2 Kycklingstadiet

Hönan lägger i allmänhet 6-9 ägg som hon ruvar i 27-28 dygn. I södra delen av landet kläcks äggen första veckan i juni, medan de längre norrut kläcks 1-1,5 vecka senare.

Direkt efter kläckningen beger sig hela kullen ut på en vandring som varar ca 3-4 veckor.

Första dygnet rör sig kullen ca 100 m, för att sen utöka dagsetapperna till 400 m. Andra veckan blir etapperna ytterligare något längre, ca 500 m (givetvis fågelvägen.)

Denna vandring mot lämpliga ”matdepåer” fortgår i 3 veckor, och vid det laget har kullen oftast tillryggalagt en sträcka på 3-5 km.

Vissa kullar får gå ända upp till 8 km, för att nå sina mål.

Ungarnas diet är de första 3 veckorna inställd på animalisk föda, och hönan styr därför sin kull genom sumpskogar och tallklädda bärrismyrar, där insekter som fjärilslarver, myror, spindlar, skalbaggar etc. finns i större mängder.

Målet för vandringen är att efter ca 4 veckor hitta en frisk blåbärsgranskog, eller en sumpskog med blåbär.

Ungarna har vid den tidpunkten börjat gå över till vegetabilisk föda. Därför kan de bli mer stationära, och i huvudsak livnära sig på blåbärsrisets blad, skott och bär som finns i den omedelbara närheten.

Dödligheten bland kycklingkullarna är omfattande, och en beräkning som gjorts visar att endast 7-8 % överlever till nästkommande vår. (Hjort. I. 1994)

2.3 Skogsbruket

Enligt forskarrapporter är det moderna skogsbruket med större hyggen och avverkningsområden en bidragande orsak till att predationstrycket ökat mot skogshönsen.

Om man jämför med gångna tiders naturskogar, där tjäderhönorna föredrog att lägga sina bon i någon naturlig glänta vid en solbelyst backe, eller under några smågranar på en nyupptagen hyggeslucka.

Dessa ”naturliga” småluckor i skogen , gjorde det betydligt svårare för predatorerna att idka boplundring, då de inte som idag, systematiskt kan genomsöka hyggeskanterna och dess omedelbara närhet.

Tendensen är att hönorna fortfarande väljer att lägga redena vid öppningar och luckor i skogen, ”luckor” som idag är storhyggen och kan därför inte jämföras med gammelskogens mera naturliga föryngringsytor. (Hjort. I. 1994)

2.4 Predatorerna

En annan orsak till hyggenas dragningskraft på predatorer är att den biotopen gynnar gräsmarken att breda ut sig. Gräsbärande mark gynnar, smågnagarna och deras tillväxt. Gnagarna i sin tur, har sina upp och nedgångar i levnadsmönstret.

Det är vid dessa gnagarkrascher som trycket på tjädern och dess bon stundtals blir allt för våldsamt.

(<http://www.jagtofiske.info/aaroversikter/1997HTM>)

3. Förändring - Försämring

Jag gör nu här en kortfattad sammanställning av försämringar som påverkat tjädern, och bidragit till dess nedgång.

1. Förändring av skogsbestånd och uthuggning av äldre skog, gör att tjädern måste utvidga sina domäner för att få tillgång till mat och skydd.
(<http://www.jagareforbundet.se/viltvetande/tjader/tjadermanniskan.asp>)
2. Skogens rotationstid har förkortats, vilket gör en snedfördelning av skogens åldersstadier. Detta medför ett ökat antal hyggen och ungsogar.
3. Av olika anledningar ersätter skogsägare tallskogen med gran, vilket krymper tjäderns och de flesta andra arters livsutrymme.
4. Trakthyggstekniken ökar gnagarnas utbredning och därmed predatorernas antal, vilket drabbar skogshönsen föryngring mycket hårt. (Hjeljord, O: (1980) viltbiologi lantbruksförlaget)
5. Utdikning av våtmarker, gör att de så viktiga kycklingmatplatserna krymper allt mer.
6. Med den nya skogsskötseln försvinner allt mer naturliga kantzoner, och dom återstående blir kraftigt förkortade, en effekt som minskar mattillgång och skydd.
7. Svårigheten för tjädern att få tag i det livsnödvändiga maggruset. Naturliga rotvärtor, (där fåglarna kan plocka grus) blir allt sällsyntare. I de fall som det sker har människan en tendens att snabbt ”städa” upp. Fåglarna hänvisas då till grusvägarna, vilket kan bli bekymmersamt med tanke på de snöförhållanden som kan råda. Man kan även tänka sig att vägalternativet innebär en större risk, då t.ex. rovfåglar får en ypperlig anfallsvinkel mot de oskyddade fåglarna.
8. Jakten anses av de flesta ha ringa inverkan på tjäderbeståndet, då den i huvudsak drabbar ungfågel under höstarna. Toppfågeljakten under senare delen av vintern, som ju till stor del kanske drabbar äldre etablerade tuppar, skulle vid ett kraftigt jakttryck eventuellt kunna ha negativ betydelse.

3.1 Klimatet

En annan anledning, kanske rent jämförbar med skogsbrukets negativa inverkan på tjäderns nedgång, och som sällan nämns är klimatförändringen, eller med ett finare ord maritimisering det vill säga: klimatets utveckling mot svalare och fuktigare somrar, samt mildare vintrar. Den utvecklingen leder till sämre tillgång till insekter och bär. Grundvillkoren för hönsfågelkycklingarnas överlevnad har med detta kraftigt försämrats.

4. Förbättringar för tjädern

Vad kan vi då göra för att förbättra oddsen för våra skogshöns?

Ett sätt som beskrevs och redovisades av några tjäderforskare från södra Europa, gick ut på att under en längre tid, kraftigt reducera och hålla efter rovdjur, som räv och mård inom ett visst område. Snabbt sågs en påtaglig ökning av antalet tuppar på lekplatserna, och efter tio år, visade det sig att populationen hade fyrdubblats.

Den metoden, är nog alltför tidskrävande och kostsam om man tänker i ett större perspektiv. För att få en mera hållbar situation är nog ett nytt tankesätt inom skogs o miljöhänsynen ett absolut måste. (Hjeltejord, O: 1980)

4.1 Ryktet om tjäderns död betydligt överdrivet

En uppstickare, som helt kullkastar alla kända teorier om tjäderns nergång, är de allra nyaste rapporterna som lämnats av forskningsteknikern Erik Ringaby.

Ringaby som är anställd av Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, och huserar i Garpenberg där han är stationerad. Han är involverad i flera forskningsprojekt, och följer bl.a. ett stort antal sändarförsedda tjädrar. Ett projekt som för övrigt snart pågått i tre år.

Till skogsbolagens stora förtjusning, hävdar Ringaby att tjädern är ett välmående skogsvilt, som inte alls är utdöende.

En av Garpenbergs största tjäderspelplatser ligger mitt i en 25 årig tallungskog, och platsen är idag tillhåll för fem-sex revirhävande tuppar. Han säger sig också ha bevis för föryngringar bland contortaskog på SCA:s marker, norr om Sundsvall.

Enligt Ringaby är tjädern inte ett karaktärsvilt enbart för den gamla skogen, utan en kantzonsfågel som utnyttjar en mängd olika biotoper, beroende på årstiden. Fältstudier visar att tjädern återvänder efter avverkning, betydligt fortare än man tidigare trott. Redan vid tiden för första gallring, ca 20-30 år är den tillbaka.

En annan spelplats som Erik refererar till, berättar om att man vid avverkningen, lämnat själva kärnan på ca 1ha, runt en våtmark med samma yta. På hygget har fröträd sparats. Vid ingreppet minskade antalet speltuppar något, men när ungsbogen kommer upp ökar de i antal igen hävdar Ringaby med bestämdhet.

Tjädern är inte så beroende av sina gamla spelplatser, utan klarar att flytta och till och med etablera helt nya sådana är Eriks absoluta övertygelse. (Svensk Jakt : 2002)

4.2 Mothugg i debatten

På den nyligen hållna skogskonferensen i Uppsala dec.-02 lämnar den tidigare nämnda Ingemar Hjort, vars uppgifter mycket av detta häfte är baserat på, sitt svar på detta tal i sitt föredrag samt på en utgiven stencil, vidhåller han sina tidigare uppgifter, och nämner över huvud taget inget om Ringabys forskningsresultat.

Han avslutar istället sin skrivelse med orden:

Den som utan lång erfarenhet av vegetationskartering på lekplatser tror sig kunna påstå, att det fortfarande finns gott om alternativa lokaler, när den etablerade försvinner, gör tjädern en stor otjänst. (Hjort, I: 2002)

4.3 Slutsats

För att klargöra min tankegång blir summan av kardemumman följande: genom det moderna skogsbruket blir tjädern förloraren, i dubbel bemärkelse.

Dels det som nämnts om naturskogens försvinnande med förlust av spelplatser och lämpliga uppväxtområden. Samt det faktum att tjädern blivit mera tillgänglig för andra predatorer än de klassiska fienderna som mård och duvhök

Fiendeskan har genom hyggesbruket utökats med arter som räv, grävling och kråkfåglar.

Dessa arter, som tidigare bara sporadiskt haft framgång i jakten på tjäderkullarna.

På så sätt kan man säga att vi bidragit till att starta detta ekorrhjul.

5. Käll- och litteraturförteckning

- ❖ Hjelhjord, Olov: (1980) *Viltbiologi*, Lantbruksförlaget, Oslo
- ❖ Hjort, Ingemar: (1994) *Tjädern en skogsfågel*, Skogsstyrelsen, Jönköping
- ❖ Hjort, Ingemar: (2002-12-02) stencil, *Tjädern i går, i dag och i framtiden*, Högskolan Jönköping
- ❖ *Svensk Jakt*: (2002 nr. 8), Tjäderns Död
- ❖ <http://www.jagareforbundet.se/viltvetande/tjader/tjadermanniskan.asp>
- ❖ <http://www.jaktogfiske.info/aarsoversikter/1987.htm>

